

ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПЛЕКСУ «ШКОЛА – ДОШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД»

Розбудова національної системи сучасної освіти, радикальні зміни у всіх сферах життя нашого суспільства загострюють проблеми ефективності навчання та виховання дітей. У цьому зв'язку одним із найважливіших завдань, які визначає Національна доктрина розвитку освіти, є реалізація ідеї її безперервності шляхом забезпечення наступності змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних вікових ступенях [12].

Згідно з документом, держава повинна забезпечувати наступність і безперервність освіти. Для всіх громадян України незалежно від національності, статі, соціального походження та майнового стану, віросповідання, місця проживання та стану здоров'я забезпечується рівний доступ до якісної освіти. Реалізація зазначеного права передбачає прозорість, наступність системи освіти всіх рівнів, гнучке врахування демографічних, соціальних, економічних змін [12, 6].

Одним із найважливіших завдань, які визначає Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), є забезпечення безперервності освіти, що відкриває можливість для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, досягнення цілісності і наступності у навчанні та вихованні [3, 9]. Забезпечення безперервності педагогічного процесу стосується перш за все двох суміжних освітніх ланок: дошкільної та шкільної.

Психолого-педагогічні проблеми становлення дошкільної та шкільної освіти сьогодення зумовлені стрімким розвитком суспільства, оновленням навчально-виховного процесу, прийняттям нового державного стандарту загальної середньої освіти, змінами у світосприйнятті підростаючого покоління, вступом дітей шестирічного віку до школи. Головною умовою вирішення цих проблем є забезпечення принципу наступності у всіх сферах навчання і виховання підростаючого покоління.

Базовий компонент дошкільної освіти визначає її як відносно самостійну систему і необхідну складову більш широкої цілісності. Перехід дошкільної освіти від авторитарно-дисциплінарної до особистісно-орієнтованої моделі вимагає трансформації навчального змісту, методів та форм педагогічної діяльності.

Богуш А.М.; Бурова А.П., Долинна О.П. [1, 4-5; 2, 5-6]; Кузь В.Г.; Манжелій Н.М.; Печенко І.П.; Плохій З.П.; Савченко О.Я.; Федорович Л.О.; Якименко Л.Ю. [18, 3-5] та ін. умовою дотримання наступності визначають її організацію у освітньому комплексі «школа – дошкільний навчальний заклад». Досліджуючи різні сторони функціонування цих закладів, вони зробили висновок, що тут підготовка до школи та адаптація першокласників до навчання здійснюються ефективніше.

Умови існування та функціонування освітніх комплексів «школа –

дошкільний заклад» знайшли своє відображення у низці нормативних документів [3, 12, 15]. У Законі України «Про дошкільну освіту» у статті 11 вказано, що для задоволення освітніх потреб дошкільний заклад може входити до складу навчально-виховного комплексу «Дошкільний заклад – загальноосвітня школа» [15, 4-5].

Означена стаття присвячується вивченню основних принципів функціонування освітнього комплексу «школа – дошкільний навчальний заклад». Метою статті є наукове обґрунтування принципів функціонування комплексу «школа – дошкільний навчальний заклад». Завдання статті полягають у визначенні основних принципів діяльності освітнього комплексу; дослідженні особливостей педагогічного процесу в ньому; обґрунтуванні значення навчально-виховного комплексу «школа – дошкільний навчальний заклад» у забезпеченні безперервності сучасної освіти.

Комплекс (від лат. *complexus*) – зв'язок, поєднання, сукупність предметів, явищ та властивостей, які створюють єдине ціле [16, 621]. Заклади спільного виховання дітей дошкільного та шкільного віку створювалися ще в кінці XIX – на початку XX століття у вигляді дитячих осередків, селянських ясел – притулків, літніх дитячих майданчиків. Такі заклади, як сирітські будинки, дитячі притулки, будинки опіки, були спільними для безпритульних дітей і сиріт дошкільного та шкільного віку [14, 22].

Вклад у розвиток спільної системи дошкільної і шкільної освіти на початку XX століття здійснила Лубенець Н.Д., експериментально довівши роль дошкільної ланки у підготовці дітей до школи [9, 1-16]. У радянські часи перші появи таких закладів освіти спричинив наказ Міністерства освіти СРСР від 7 червня 1985 року № 108 «Про затвердження Положення і Типових штатів навчально-виховного закладу «школа – дитячий садок». У кінці 80-х років класи початкової школи все частіше відкривалися на базі дошкільних закладів. Це було спричинено переходом до шкільного навчання з шести років. В Україні у кінці 90-х років було створено близько 900 комплексів «школа – дошкільний заклад», які відвідувало понад 38,2 тисяч дітей. Найбільше їх було створено у Хмельницькій, Тернопільській, Волинській, Полтавській, Івано-Франківській областях, у місті Києві [4, 4-5].

Початок XXI-го століття характеризується стрімким зростанням кількості навчально-виховних комплексів «школа – дошкільний заклад». Це пояснюється, перш за все, сучасним реформуванням освіти, яким затверджено дванадцятирічний термін навчання в загальній середній школі і вступ до першого класу дітей із шести років. Існують різні типи освітніх об'єднань: «школа – дошкільний навчальний заклад», «дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа – вуз», «школа – вуз», «школа – ліцей – наукове об'єднання», «ліцей – університет», «навчально-виробничі комплекси». Нині стоїть питання про необхідність створення нових навчально-виховних комплексів «школа – дошкільний навчальний заклад – родина».

«Дошкільний заклад – початкова школа» є закладом освіти суспільного

виховання та навчання дітей віком від трьох до десяти років, що покликаний задовольнити потреби населення у догляді, оздоровленні, розвитку, вихованні та навчанні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Комплекс організовується в міській і сільській місцевості з метою створення оптимальних умов для виховання і навчання дошкільників і молодших школярів, забезпечення наступності у змісті й організації освітньо-виховного процесу. Одними з головних завдань цього закладу є: реалізація наступності між дошкільною і початковою ланками загальноосвітньої підготовки та формування готовності до навчальної і трудової діяльності. Загальноосвітні програми реалізуються у специфічних для кожного віку видах діяльності дітей і учнів: у грі, ліпленні, конструюванні, малюванні. До першого класу початкової школи повинні зараховуватися всі вихованці підготовчої групи. При цьому відсутня моральна травма при переході з дошкільного навчального закладу до школи, не порушується цілісність дитячого колективу, встановлюються тісні педагогічні взаємозв'язки, співдружність у роботі педагогічних працівників і батьків. Діяльність вихованців і учнів у вільний від занять час організовується з урахуванням особливостей стану їхнього здоров'я та інтересів і спрямована на задоволення у потребі спілкування, пізнавальних, творчих потреб, у тому числі фізіологічних (сон, харчування, відпочинок) [8, 56-57].

Важливе значення для осмислення цієї проблеми мають дослідження Кузя В.Г., який на дисертаційному рівні досліджував педагогічні основи виховного процесу в комплексі «школа – дошкільний навчальний заклад». Ним було розроблено і перевірено на практиці модель ефективного розвитку сільської школи – навчально-виховного комплексу, доведено педагогічну і соціально-економічну ефективність комплексу в малому селі. За рахунок цього було досягнуто: високих показників рівня розвитку учнів, охоплення суспільним вихованням усіх дошкільників, їх повноцінної підготовки до навчання в школі, інтеграції виховних зусиль шкільної і дошкільної підсистем, батьків і громадськості села [6, 11].

Педагогічні погляди Кузя В.Г. полягають у тому, що в школі – дошкільному закладі навчально-виховний процес базується на поєднанні вимог дошкільної і шкільної педагогіки з конкретними умовами спільного виховання учнів школи і групи дошкільників [5]. У школі – дошкільному навчальному закладі, зазначає автор, дошкільники з першого дня відчувають вплив шкільного колективу. Дошкільники, особливо в підготовчій групі, кожного дня зустрічаються із справами першокласників [7, 83].

Кузь В.Г. підкреслив, що реорганізована єдина школа повинна бути школою, яка доступна всім дітям, їй має бути притаманна єдність мети та завдань. Така єдність має органічно поєднуватись, починаючи з певного класу, з різноманітністю в організації навчального процесу – з наявністю гнучких планів, альтернативних дисциплін, різного ступеня складності програм. Необхідне також розмаїття методів виховання та навчання, тісне поєднання у педагогічному процесі національного та інтернаціонального. Особливо цінними для нашого дослідження є ідеї Кузя В.Г. про те, що в

оновлюваній школі належить впровадити принцип єдності школи, розуміючи його як непорушну наступність різних її ступенів, як різноманітність навчальних закладів, які об'єднуються спільною метою, єдністю функцій розвитку у вихованні та навчанні [11, 17-18].

Для теоретичного дослідження актуальними є результати роботи, проведеної Манжелій Н.М., яка доводила, що комплекс – це освітній заклад, який функціонує за принципами наступності та безперервності навчання і виховання й характеризується системністю, структурністю, цілісністю й зв'язком [10, 11].

Процес соціалізації дітей в умовах сільських навчально-виховних комплексів досліджувала Печенко І.П., яка здійснила ретроспективний аналіз досвіду організації та функціонування навчально-виховного комплексу «школа – дошкільний заклад». У ході її дослідження було виявлено, що комплекс – одна з перспективних моделей сучасного закладу освіти в сільській місцевості, який вирішує проблеми зміцнення сільської малокомплектної школи, вдосконалює суспільне виховання дітей-дошкільників на селі та ефективність їхньої підготовки до школи [13, 15-16].

Вивчення проблеми підготовки дітей до школи в умовах навчально-виховного комплексу проводилося Федорович Л.О., якою було розроблено й експериментально перевірено організаційно-функціональну модель спеціально організованого цілеспрямованого процесу підготовки дітей до школи в умовах навчально-виховного комплексу у єдності дистантно-організаційного, контактано-змістового, особистісно-суб'єктного етапів. Федорович Л.О. було доведено, що в сучасних реаліях підготовка дітей до школи на основі взаємодії в умовах навчально-виховного комплексу зумовлює підвищення підготовленості, що сприяє формуванню базових якостей особистості, самоактивізації власних сутнісних сил дитини. Це свідчить про доцільність визначених педагогічних умов [17, 14-15].

Отже, однією з основних умов забезпечення наступності навчальної діяльності є її реалізація в навчально-виховному комплексі «школа – дошкільний заклад», який має суттєві переваги порівняно з традиційними закладами, що функціонують у різних системах освіти. Педагогічний процес навчально-виховного комплексу характеризується такими принципами діяльності: безперервність, цілісність, структурність, різновіковість, ієрархічність, взаємозалежність, послідовність, систематичність, комплексність. Перспективи подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо у дослідженні та обґрунтуванні особливостей навчально-виховного процесу у такому закладі освіти як «школа – дошкільний навчальний заклад – родина».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурова А.П., Долинна О.П. Не все те золото, що блищить // Дошкільне виховання. – 1997. – № 9. – С. 4-5.
2. Бурова А.П., Долинна О.П. Проблемні питання дошкільної освіти // Дошкільне виховання. – 2000. – № 7. – С. 5-6.

3. Державна національна програма «Освіта»: Україна ХХІ століття. – К: Райдуга, 1994. – 61 с.
4. З Колегії Міносвіти України // Дошкільне виховання. – 1999. – № 11-12. – С. 4-5.
5. Кузь В.Г. Воспитательный комплекс «Детский сад – школа». – Смоленск, 1990. – 56 с.
6. Кузь В.Г. Педагогические основы воспитательного процесса в комплексе «школа – детский сад»: Дис... д-ра пед. наук в форме научного доклада: 13.00.01 / НИИ педагогики Украины. – К., 1992. – 54 с.
7. Кузь В.Г. Школа – центр воспитания. – М.: Педагогика, 1991. – 152 с.
8. Лисенко Н.В., Кирста Н.Р. Педагогіка українського дошкільця: Навч.-метод. посібник для студентів вищих закладів освіти. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 208 с.
9. Лубенец Н.Д. Дошкольное воспитание и начальная школа // Русская школа. – 1913. – № 11. – С. 1-16.
10. Манжелій Н.М. Педагогічні умови функціонування сільських навчально-виховних комплексів «школа – дитячий садок»: Дис. ... канд.. пед. наук. – Полтава, 1995. – 188 с.
11. Наукові основи організації педагогічного процесу в навчально-виховному закладі «школа – дитячий садок»: Зб. наук. праць / В.Г. Кузь (головний редактор); Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – К.: Науковий світ, 2000. – 120 с.
12. Національна доктрина розвитку освіти // Дошкільне виховання. – 2002. – № 7. – С. 4-9.
13. Печенко І.П. Соціалізація дітей в умовах сільських навчально-виховних комплексів («Загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад»): Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблеми виховання АПН України. – К., 2003. – 21 с.
14. Попиченко С.С. Розвиток теорії і практики дошкільного виховання в Україні (кін. ХІХ – поч. ХХ ст.): Монографія. – К.: Наук. світ, 2001. – 255 с.
15. Про дошкільну освіту та виховання: Закон України // Освіта України. – 2000. – № 30. – С. 4-5.
16. Советский энциклопедический словарь / Под ред. А.М. Прохорова. – М.: Советская энциклопедия, 1985. – 621 с.
17. Федорович Л.О. Підготовка дітей до школи в умовах навчально-виховного комплексу: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.09. – Кривий Ріг, 2003. – 20 с.
18. Якименко Л.Ю. На порозі перемін // Дошкільне виховання. – 2001. – № 3. – С. 3-5.